

نگاهی به عملکرد اقتصادی - صنعتی دولت در سال ۹۶ و مقایسه آن با اهداف تعیین شده

تهیه و تنظیم: مهندس علیرضا حائری - کارشناس صنعتی

اولین سال از دوره دوم دولت تدبیر و امید نیز سپری شد و اینک فرصت مناسبی است تا عملکرد بخش‌های اقتصادی و صنعتی این دوره مورد نقد و بررسی قرار گیرد.

بدون شک در این دوره و با بهره‌گیری از تجارب بدست آمده از دوره اول مدیریت دولت تدبیر و امید، انتظار همگان از عملکرد دولت افزایش یافته و دیگر نمی‌توان تمامی کاستی‌ها را به گردن دولت قبل انداخت، چرا که این دولت، همان دولت قبلی است و دیگر خبری و اثری از دولت‌های نهم و دهم نمی‌باشد. ضمن اینکه در این سال که سال انتخابات ریاست جمهوری نیز بود، تقریباً تمامی ارکان دولت اعم از رییس جمهور، معاون اول و سایر وزرا نیز در دفاع از برنامه‌های قبلی و آتی دولت به میدان آمده و وعده‌هایی را به مردم دادند، از رشد اقتصادی و جذب سرمایه‌گذاری‌های خارجی گرفته تا ایجاد اشتغال پایدار و افزایش صادرات در حوزه‌های غیرنفتی و نهایتاً ایجاد رونق اقتصادی در کشور.

در طی چهار سال اول دولت تدبیر و امید، همواره یکی از نقطه‌های روشن عملکرد اقتصادی دولت، کاهش نرخ تورم و ایجاد ثبات در نرخ ارز و آرامش در بازار ارزی کشور بوده است که متأسفانه اندکی پس از روی کار آمدن دولت دوازدهم و استقرار وزرای جدید، این دستاوردها هم تا حدودی دستخوش نوسان گردید به نحوی که نرخ ارز تا حدود ۳۰ درصد در بازار رشد کرده و به همین میزان از ارزش و قدرت پول ملی کشور کاسته شد و برای اولین بار در طی سال‌های اخیر نرخ دلار در بازار سه‌نرخ گردید، خوشبختانه مدیران ارشد بانک مرکزی با تغییر کابینه، ثابت ماندند و از این حیث، وقفه و خللی در سیاست‌های بانک مرکزی ایجاد نگردید.

این درحالی است که همواره یکی از برنامه‌های بانک مرکزی در سال‌های گذشته و همچنین سال جاری، تلاش جهت تک‌نرخ کردن ارز و حذف رانت از این بازار بوده است که در حال حاضر به‌نظر دست نیافتنی می‌نماید. به نظر اینجانب یکی از مشکلات برگزاری انتخابات ریاست

جمهوری در اردیبهشت ماه و استقرار دولت جدید از مرداد ماه همان سال این است که در سال برگزاری انتخابات، کلاً کشور در حوزه‌های اقتصادی و صنعتی، یک سال بی‌برنامه و سردرگم را سپری می‌نماید. از طرفی دولت قبلی و وزرای قبلی، دوره خود را رو به اتمام می‌بینند و بیشتر به دنبال تهیه مستندات مثبت از عملکرد خود در این چهار سال می‌باشند و از طرف دیگر هم دولت آتی و وزرای ایشان نیز تازه در مسند وزارت نشسته و فعلاً در حال مهره‌چینی و تعیین سیاست‌های آینده و شاید هم خرده‌گیری از قبلی‌ها می‌باشند.

خوشبختانه با توجه به اینکه همواره در طی این سال‌ها دوره ریاست جمهوری هشت ساله بوده است در برخی حوزه‌ها این اتفاق کمتر نمود پیدا می‌نماید، اما در سال جاری، این اتفاق در وزارت صنعت رخ داد و با تغییر وزیر این وزارتخانه، در واقع هیچ کدام از وزرای قبلی و فعلی صنعت بصورت تمام و کمال مسئولیت عملکردی این سال را بر عهده نخواهند داشت و وزیر صنعت فعلی نیز در همان اوایل اعلام برنامه‌های خود به مجلس شورای اسلامی که به‌منظور کسب رای اعتماد انجام می‌شد، خبر از لزوم تدوین سند استراتژی صنعتی برای کشور دادند، درحالی که این سند حداقل سه بار در سال‌های اخیر رونمایی شده است که آخرین آن هم اتفاقاً در همین دولت تدبیر و امید و در زمان وزارت آقای نعمت‌زاده و در سال ۹۴ انجام شده بود که در سال بعد نیز دوبار ویرایش‌هایی روی آن انجام گرفت، اما به اعتقاد آقای شریعتمداری، این سند نیاز به بازنگری اساسی و تدوین سند جدید دارد. اسنادی که با صرف هزینه‌های کلان و صرف نیرو و وقت بسیار تهیه، تدوین و رونمایی می‌گردد، ولی براجتی به کناری گذاشته می‌شود و روز از نو و روزی از نو.

در اینجا بی‌مناسبت نیست که به برخی از اهداف سند یا برنامه صنعتی تهیه شده در دوازدهم تدبیر و امید برای سال ۱۳۹۶ اشاره‌ای داشته باشیم و با توجه به اینکه سند

جدیدی برای توسعه صنعتی کشور در دولت دوازدهم هنوز تهیه و یا رونمایی نشده است، بنظر می‌رسد که همچنان می‌باید نقشه راه وزارت صنعت، معدن و تجارت در سال جاری را معتبر بدانیم.

برخی اهداف صنعتی سال ۱۳۹۶

- ۱- ارزش صادرات غیرنفتی: ۱۰۳ میلیارد دلار
- ۲- ارزش صادرات صنعتی و معدنی: ۶۱ میلیارد دلار
- ۳- سرانه صادرات غیرنفتی: ۱۲۰۰ دلار
- ۴- سرانه صادرات صنعتی و معدنی: ۷۰۰ دلار
- ۵- نسبت صادرات به واردات بخش صنعت و معدن: ۹۸ درصد
- ۶- پیشبرد فرایند عضویت در سازمان تجارت جهانی. و چندین مورد دیگر.

صادرات غیر نفتی

همانگونه که مشاهده می‌گردد، ارزش صادرات غیرنفتی که در سند توسعه صنعتی تهیه شده توسط وزارت صنعت برای سال ۱۳۹۶ تعیین گردیده است بالغ بر ۱۰۳ میلیارد دلار هدف‌گذاری گردیده است که بیش از دو برابر مقداری است که امسال محقق خواهد شد. به عبارت دیگر امسال فقط ۴۰ درصد این هدف محقق خواهد شد. صادرات غیرنفتی در سال ۹۵ بالغ بر حدود ۴۳ میلیارد دلار بود و این مقدار برای سال جاری نیز با بی‌اعتنایی به سند وزارت صنعت، حدود ۵۰ میلیارد دلار تعیین گردیده است که با توجه به آمار ارائه شده از سوی گمرک ایران، بنظر دست نیافتنی می‌نماید ضمن اینکه در سال جاری و برخلاف سال گذشته، تراز تجاری کشور نیز در حدود ۶ میلیارد دلار منفی می‌باشد.

شایان ذکر است که رکورد صادرات غیرنفتی ایران همچنان متعلق به سال ۱۳۹۳ و به میزان ۵۰ میلیارد دلار است که بعد از آن و با وجود تلاش‌ها و هدفگذاری‌های متعدد، هنوز غیر قابل دسترس می‌باشد.

صادرات صنعتی و معدنی

هدف تعیین شده در سند وزارت صنعت برای صادرات صنعتی و معدنی در سال جاری نیز ۶۱ میلیارد دلار تعیین شده است که مجموع کل صادرات غیرنفتی نیز به این هدف نخواهد رسید.

جمع صادرات صنعتی و معدنی سال ۱۳۹۵ بالغ بر حدود ۳۱ میلیارد دلار بود که بنظر میرسد این شاخص در سال جاری نیز در همین حد باشد و تقریباً با هدف تعیین شده اختلاف صد در صدی دارد.

هدف صادراتی صنعت خودرو در سند راهبردی

یکی از پیش‌بینی‌های انجام شده در این سند، صادرات خودرو و قطعات آن می‌باشد. صنعتی که اتفاقاً از حمایت‌های همه‌جانبه مسئولین صنعتی و غیرصنعتی، دولتی و غیردولتی و سیستم بانکی کشور نیز برخوردار بوده و هیچ عذر و بهانه‌ای برای عدم تحقق اهداف آن وجود ندارد.

بر مبنای اهداف کمی تعیین شده در ویرایش دوم برنامه توسعه صنعتی که در اسفند ۱۳۹۵ رونمایی گردید و اتفاقاً می‌تواند هدفی نزدیک برای سال ۱۳۹۶ باشد، قرار بود که در سال نود و شش، یک میلیون و چهارصد هزار دستگاه خودرو سواری تولید و به بازارهای داخلی و خارجی عرضه شود. در ستون روبروی این هدف‌گذاری ذکر شده است که ۳۳ درصد تولید برای صادرات هدف‌گذاری شده است. همچنین پیش‌بینی تولید ۴۰ هزار دستگاه خودروی تجاری نیز برای همین سال به عمل آمده است که ۲۵ درصد آن، سهم صادرات می‌باشد.

در بخش اهداف و ارزش صادراتی صنعت خودرو نیز هدف دو میلیارد و دویست میلیون دلاری برای سال ۱۳۹۶ تعیین گردیده است. (صفحه ۱۶۵ سند، ویرایش دوم، جدول ۲۹، اهداف کمی صنعت خودرو تا افق ۱۴۰۴)

در صورت تحقق هدف تولید یک میلیون و چهارصد هزار دستگاه اتوموبیل سواری در سال ۱۳۹۶ و بر اساس هدف‌گذاری انجام شده در برنامه راهبردی توسعه صنعتی، می‌باید ۳۳ درصد این تولیدات یعنی چهارصد و شصت و دو هزار دستگاه آن به ارزش دو میلیارد و دویست میلیون دلار به بازارهای جهانی صادر شود. ناگفته نماند که در همین بخش، صادرات ۹۰۰ میلیون دلاری برای قطعات خودرو نیز برای سال ۹۶ پیش‌بینی شده است که در مجموع صادرات خودرو و قطعات آن را برای سال ۹۶ به رقم سه میلیارد و یکصد میلیون دلار می‌رساند.

آمار چه می‌گوید؟

براساس آمارهای موجود، جمع صادرات خودرو در سال ۱۳۹۵ بالغ بر ده هزار دستگاه به ارزش در حدود ۵۰ میلیون دلار بوده که سهم شرکت سایپا هفت هزار دستگاه و مابقی آن سهم ایران خودرو بوده است. (اقتصاد آنلاین، ۲۸ فروردین ۱۳۹۶، کدخبر ۱۸۸۱۷۳).

بر مبنای همین گزارش پیش‌بینی صادراتی انجام شده توسط دو خودروساز بزرگ کشور برای سال ۱۳۹۶ نیز جمعا بالغ بر سی و پنج هزار دستگاه خودرو به ارزش تقریبی حداکثر ۲۰۰ میلیون دلار می‌باشد که به‌ترتیب سهم سایپا بیست و پنج هزار دستگاه و سهم ایران خودرو نیز بالغ بر ده هزار دستگاه می‌باشد که در مجموع ۷ درصد هدف صادراتی تعیین شده برای صنعت خودرو در برنامه راهبردی وزارت صنعت می‌باشد که البته آنهم تا کنون محقق نشده است.

سرانه صادرات غیرنفتی و صنعتی

طبیعی است که در صورت عدم تحقق اهداف صادرات غیرنفتی و صنعتی در کشور، به طریق اولی، سرانه‌های صادرات غیرنفتی و صنعتی نیز محقق نخواهد شد.

الحاق به سازمان تجارت جهانی

با توجه به سیاست‌های اخیر تعرفه‌ای وزارت صمت و همچنین مهر تایید هیات دولت به این سیاست‌ها، به نظر می‌رسد که در حال حاضر، عزمی جدی در بدنه دولت برای الحاق به سازمان تجارت جهانی وجود نداشته باشد.

وضعیت صنایع نساجی در سند راهبردی و عملکردی

در بین صنایع منتخب که در برنامه راهبردی وزارت صنعت به آن پرداخته شده است می‌توان به صنعت نساجی و پوشاک هم اشاره نمود که برخی از رشته‌های منتخب این صنعت که در کشور دارای مزیت نسبی می‌باشد مورد توجه قرار گرفته و اهداف کمی آنها تا افق ۱۴۰۴ تعیین گردیده و وزارتخانه خود را موظف به تحقق آن نموده است. رشته‌های منتخب صنایع نساجی و پوشاک عبارتند از:

۱- الیاف پلی‌استر

۲- نخ فیلامنت پلی‌استر

۳- الیاف اکریلیک

۴- انواع نخ در سیستم پنبه‌ای

۵- فرش ماشینی

ذیلاً به اجمال نگاهی می‌اندازیم به اهداف کمی تعیین شده برای این محصولات و ایضاً به آمار تولیدات آنها در سال ۹۶ و اینکه آیا تا کنون این محصولات مطابق با اهداف تعیین شده تولید شده‌اند یا خیر.

۱- الیاف پلی‌استر:

الیاف پلی‌استر از جمله محصولاتی است که کاربرد بسیار زیادی در جهان پیدا نموده و پیش‌بینی می‌شود بزودی تا مرز ۸۰ میلیون تن در سال در جهان تولید شود و بخوبی توانسته جای خود را در بین کلیه تولیدات صنعت نساجی و پوشاک و کفپوش‌ها باز نماید.

در ایران نیز تولید این محصول رشد و توسعه مناسبی پیدا کرده و بحق جزو رشته صناعی قرار دارد که مورد حمایت وزارت صنعت قرار گرفته است.

تولید این محصول در کشور در سال‌های ۹۲، ۹۳، ۹۴ و ۹۵ (سال ویرایش دوم برنامه راهبردی وزارت صنعت) بترتیب بالغ بر ۱۷۳، ۱۳۴، ۱۴۰ و ۲۰۰ هزار تن بوده است.

بر اساس برنامه راهبردی وزارت صنعت، می‌باید در سال ۱۴۰۴ به تولید ۳۵۰ هزار تن الیاف پلی‌استر برسیم که قابل دسترس می‌نماید.

۲- نخ یکسره پلی‌استر:

این محصول نیز دارای کاربردهای متنوع در تولید پوشاک، انواع روکش‌ها و کفپوش‌ها داشته و از رشد و توسعه مناسبی در جهان و منجمله ایران برخوردار شده است و در حال حاضر واحدهای تولیدی مدرن و با کیفیتی در کشور وجود دارند.

مواد اولیه تولید الیاف پلی‌استر و نخ یکسره پلی‌استر از منابع عظیم گاز در کشور که توسط واحدهای پتروشیمی داخلی فراوری می‌گردد تامین و در اختیار صنایع پایین دستی قرار می‌گیرد و در این زمینه هیچ‌گونه وابستگی به خارج از کشور وجود ندارد و مسیر رشد و توسعه آن کاملاً هموار می‌باشد. ضمن اینکه با توجه به بازار گسترده مصرف آن در جهان، امکان صادرات آن نیز کاملاً مهیا می‌باشد و با کمی توجه و تشویق می‌تواند منبع پایدار و مطمئنی برای ارزآوری برای صنعت نساجی و کشور باشد.

تولید این محصول در سال‌های ۹۲، ۹۳، ۹۴ و ۹۵ بترتیب بالغ بر ۲۴۳، ۲۱۱، ۲۲۰ و ۲۱۲ هزار تن بوده است و هدف تعیین شده برای سال ۱۴۰۴ نیز بالغ بر ۴۰۰ هزار تن بوده است.

به نظر می‌رسد در این حوزه از برنامه تعیین شده عقب‌تر می‌باشیم لیکن این محصول آنقدر جذابیت جهانی دارد که بتوان با اندک توجهی مازاد تولید را به خارج از کشور صادر نمود تا واحدهای تولیدی داخلی بتوانند با تمام ظرفیت کار نمایند

هدف تعیین شده برای تولید این محصول برای افق ۱۴۰۴، بالغ بر ۴۰۰ هزار تن در سال تعیین شده که براحتی قابل حصول می‌باشد.

۳- الیاف اکرلیک:

این الیاف که بیشتر در تریکوبافی و فرش ماشینی مصرف دارد، دارای تولید قابل توجهی در کشور نمی‌باشد و در سال گذشته فقط ۷ هزار تن تولید داشته و در سال جاری نیز کلاً تولیدات آن متوقف شده است.

هدف تعیین شده برای تولید این لیف برای سال ۹۵ بالغ بر ۲۷ هزار تن و برای افق ۱۴۰۴ بالغ بر ۱۵۰ هزار تن است که فعلاً دست نیافتنی به نظر می‌رسد.

مواد اولیه تولید این لیف از طریق مجتمع‌های پتروشیمی قابل تامین می‌باشد، لیکن در حال حاضر در داخل کشور تولید نمی‌شود و وارداتی می‌باشد. شاید به همین دلیل است که تولید این محصول در داخل کشور رشد و توسعه مطلوبی نداشته و همواره با نوسان روبرو می‌باشد.

۴- انواع نخ در سیستم پنبه‌ای

یکی از با کیفیت‌ترین نخ‌های مورد مصرف در تولید پارچه و پوشاک همین سری نخ‌ها می‌باشند و مخصوصاً نخ صد در صد پنبه‌ای که محصولات بسیار با کیفیتی از آن بدست آمده و بسیار با بدن انسان سازگار می‌باشد و به‌درستی در بین صنایع منتخب نساجی و حمایت‌های دولتی قرار گرفته است.

ریسندگی سیستم پنبه‌ای از صنایع مادر در صنعت نساجی می‌باشد که با توجه به سرمایه‌گذاری سنگین مورد نیاز، بازده قابل توجهی ندارد، لیکن از صنایعی است که بشدت در توسعه صنعت نساجی و پوشاک موثر بوده و به همین دلیل است که اکثراً دولتها بصورت مستقیم و یا غیرمستقیم در تاسیس این قبیل واحدها سرمایه‌گذاری و مشارکت می‌نمایند

تولید این قبیل نخ‌ها در کشور و در سال‌های ۹۲، ۹۳، ۹۴ و ۹۵ بترتیب بالغ بر ۱۹۲، ۱۸۸، ۱۹۰ و ۲۰۰ هزار تن بوده و هدف تعیین شده در برنامه اولیه منتشر شده در سال ۱۳۹۴

برای این قبیل نخ‌ها برای سال ۹۶ بالغ بر ۲۲۰ هزار تن و برای افق ۱۴۰۴ بالغ بر ۵۰۰ هزار تن تعیین شده است که بعداً و در ویرایش دوم به ۴۷۰ هزار تن تقلیل پیدا کرد. هدف تولید ۵۰۰ هزار تن انواع نخ در سیستم پنبه‌ای به لحاظ ظرفیت تولید ماشین‌آلات و سرمایه‌گذاری مورد نیاز قابل دسترسی می‌باشد، لیکن تامین مواد اولیه مورد نیاز که عمدتاً لیف پنبه می‌باشد به میزان حداقل سالیانه ۳۰۰ هزار تن پنبه محلول تا حدودی مشکل به نظر می‌رسد.

ضمن اینکه با در نظر گرفتن میزان تولید در سال گذشته و همین‌طور هشت ماهه ابتدایی سال جاری (تولید ۱۴۲ هزار تن انواع نخ در سیستم پنبه‌ای) به نظر می‌رسد که در این زمینه نیز از برنامه تعیین شده عقب‌تر می‌باشیم.

توجه داشته باشید که در حال حاضر تولید سالیانه پنبه محلول در کشور در حدود ۵۰ هزار تن می‌باشد و مابقی آن می‌باید از محل واردات تامین گردد. ضمن اینکه پنبه نیز محصولی کشاورزی با مصرف آب زیاد می‌باشد که تولید جهانی آن نیز با محدودیت‌هایی روبرو می‌باشد.

۵- فرش ماشینی:

رشته فرش ماشینی یکی از رشته‌های است که در سال‌های اخیر در کشور ما بخوبی رشد و توسعه پیدا نموده و از نظر کیفیت و طرح و نقشه با بهترین‌های جهان رقابت می‌نماید.

پیشرفته‌ترین تکنولوژی روز دنیا در خدمت این صنعت در کشورمان می‌باشد و ظرفیت تولید و صادرات آن نیز بسیار مطلوب است و به درستی در بین صنایع منتخب نساجی قرار گرفته است.

مواد اولیه مورد نیاز آن شامل نخ‌های پلی‌استر، اکرلیک، پلی‌پروپیلن و پنبه‌ای می‌باشد که اکثراً در داخل کشور قابل تامین می‌باشد. نخ جوت نیز در این صنعت مصرف دارد که صدر در صد وارداتی است.

تولید این محصول در سال‌های ۹۲، ۹۳، ۹۴ و ۹۵ بترتیب بالغ بر ۸۰، ۸۷، ۸۸ و ۸۹ میلیون مترمربع بوده است. هدف گذاری تولید این محصول برای سال ۹۶ بالغ بر ۹۵ و برای افق ۱۴۰۴ بالغ بر ۱۳۵ میلیون مترمربع در نظر گرفته شده است که قابل دستیابی می‌باشد.

در حال حاضر تولید فرش ماشینی در کشور علاوه بر تامین نیازهای داخلی، به خارج از کشور نیز صادر می‌گردد به نحوی که در حدود ۵۰ درصد از مجموع صادرات نساجی و پوشاک به صادرات کفپوش‌ها و علی‌التخصیص فرش

ماشینی اختصاص دارد. در صورت حصول به تولید ۱۳۵ میلیون متر مربع فرش ماشینی در سال ۱۴۰۴، می‌توان تا یک میلیارد دلار صادرات از این محل برای این صنعت متصور بود.

صادرات:

متأسفانه صادرات صنایع نساجی و پوشاک قابل توجه و موردانتظار ظرفیت این صنعت کهن نمی‌باشد و چند سالی است که در حدود ۷۰۰ میلیون دلار و یا کمتر ثابت باقی مانده و جهش چشمگیری نداشته است. صادرات سال ۹۵ این صنعت بالغ بر حدود ۶۳۰ میلیون دلار بوده که در شان این صنعت و ظرفیت‌های متنوع آن نمی‌باشد.

براساس هدف‌گذاری انجام شده در برنامه راهبردی وزارت صنعت، هدف صادراتی صنایع نساجی و پوشاک به همراه چرم و کفش در سال ۹۶ بالغ بر ۱۶ میلیارد دلار و در سال ۱۴۰۴، سه میلیارد دلار تعیین گردیده است که در صورت حفظ روند فعلی، قابل دسترسی نخواهد بود هر چند که هدف سه میلیارد دلاری صادراتی این صنعت برای سال ۱۴۰۴ هم هدفی جاه طلبانه نمی‌باشد.

توجه فرمایید که هدف تعیین شده کشور ترکیه در حوزه نساجی و پوشاک در همان سال (۲۰۲۵ میلادی) بالغ بر ۷۵ میلیارد دلار تعیین شده است و یا اینکه صادرات صنایع نساجی و پوشاک ویتنام در سال ۲۰۱۶ به حدود ۲۰ میلیارد دلار رسیده است. صادرات پوشاک کشور نیز در حدود سالیانه ۵۰ میلیون دلار می‌باشد که بسیار ناچیز می‌باشد، این در حالی است که مدیر کل سابق دفتر صنایع نساجی و پوشاک وزارت صنعت، هدف صادراتی این بخش در سال ۱۴۰۴ را یک میلیارد دلار اعلام نموده که با روند فعلی غیر قابل دسترس بنظر می‌رسد.

به نظر نگارنده توجه به صنایع پنجگانه منتخب نساجی و پوشاک در برنامه راهبردی وزارت صنعت به همراه رشته صنعتی پوشاک و حمایت موثر از این صنایع بمنظور رشد و توسعه مناسب و ارائه مشوق‌های صادراتی موثر و بهنگام، می‌تواند اثرات مثبتی در تولید ثروت و افزایش صادرات و ارز آوری و اشتغال پایدار داشته باشد، ضمن اینکه دفتر تخصصی نساجی و پوشاک در وزارت صنعت، معدن و تجارت نیز می‌باید همه ساله برنامه‌ها و اهداف کمی صنایع منتخب، برای رسیدن به اهداف برنامه تا افق ۱۴۰۴ را اعلام نماید.